

Асафайло В.В.

*аспірант кафедри соціології та психології
факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ДЕЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ: КОМУНІКАТИВНИЙ ВИМІР

Політична корупція, на відміну від повсякденної (так званої «побутової»), є складовою процесу делегітимації влади. Вона спотворює увесь комплекс соціальних та політичних відносин, стає на заваді розвитку не лише одного індивіда, чи навіть окремої соціальної сфери, а суспільства у цілому.

Підвищення ефективності комунікативних механізмів протидії політичній корупції є одним із найбільш актуальних завдань для сучасного політичного процесу, для усіх без виключення політичних акторів. Протидія політичній корупції – це багатовимірна проблема, яка має не лише політичну, а й комунікативну складову. Політична корупція перетворюється на чинник делегітимації влади, бо реально загрожує не лише демократизації політичного процесу, але й кидає виклик національній безпеці та конституційному ладу держави.

Особливої уваги заслуговує проблема протидії політичній корупції як складової делегітимації влади у пострадянських країнах. Адже так і не було сформовано дієвих інституційних запобіжників корупції.

Важливість проблеми протидії політичній корупції як складової делегітимації влади обумовила наявність достатньо великої кількості наукових праць, серед яких слід відзначити роботи Л. Аркуші, О. Бабкіної, Є. Головахи, В. Горбатенка, О. Дудорова, В. Лукомського, Є. Невмержицького, М. Розумного, С. Шалгунова, Д. Яковлева, ін.

Політична корупція є складовою процесу делегітимації влади, бо представляє собою цілком нелегітимне використання політиками та чиновниками (учасниками політичного процесу та публічного адміністрування) власних повноважень та можливостей з метою отримання незаконної вигоди. У традиції публічного вибору говорять про намагання політичних суб'єктів отримати ренту від державної посади. Важливим у даному контексті є розуміння кордонів

приватного та публічного просторів, адже політична корупція сприяє конвертуванню суспільного блага у приватне. У зоні небезпеки традиційно заходяться пострадянські країни, у системі влади яких утворюються корупційні ієрархії (що забезпечують не лише рух коштів та благ, а й політичних капіталів та кар'єр) і «замкнені корупційні цикли» (у яких беруть участь представники різних політичних та владних інститутів).

У процесі переходу від авторитаризму до демократії політична корупція стає одним із основних факторів делегітимації влади. Повною мірою це стосується сучасного українського суспільства, у якому боротьба з корупцією була проголошена важливою складовою реформ, а проблема протидії корупції увійшла до порядку денного суспільства, мас-медіа та політичного класу. Джерела корупції, як складової делегітимації влади сягають радянського періоду. Особливо політична корупція розцвіла за часів «пізнього» Союзу – правління Л. І. Брежнєва. Варто погодитись із тим, що «... держава перебрала усі ті функції, які в західних країнах виконують приватні підприємці та їхні контори, банки і всякого роду недержавні механізми самоорганізації... Також суттєве значення мала особистість Л. Брежнєва, який «...жив сам і давав жити іншим» (особливо, порівнюючи з періодом масштабних «чисток» сталінського часу), потураючи корупції у власній родині та найближчому оточенні» [2, с. 158].

Джерелом політичної корупції виступає система радянських зв'язків епохи дефіциту та державного розподілу більшості суспільних благ під політичним керівництвом комуністичної партії СРСР. У подальшому ця система трансформувалась у пострадянську систему перерозподілу влади та власності, утворення та діяльності фінансово-промислових груп, які жили з «сірої» та тіньової економіки. Наприкінці 90-х років вже була сформована ресурсна база для впливу на політичну систему шляхом тіньового фінансування політики і політиків. Особливими преференціями користувались бюрократичні структури, які стали важливим ланцюгом у процесі перерозподілу суспільних благ та брали активну участь у транзакціях з великим капіталом задля конвертації суспільних благ у приватні.

Саме тому слід говорити про чітке розмежування понять «політичної» і «бюрократичної» корупції та визначення їхнього місця у процесі вироблення політичних рішень і реалізації внутрішньої та зовнішньої політики. І якщо політична корупція скоріше притаманна стадії вироблення політики (прийняття політичних рішень щодо діяльності тих чи інших політичних інститутів, утворення спільних

«правил гри»), то бюрократична корупція (до якої громадяни призвичаїлись ще за радянських часів) виникає на етапі реалізації політики (у площині публічного адміністрування).

Політична корупція в Україні обумовлена вадами політичної системи радянського періоду: надмірною концентрацією влади та власності у руках держави (як сказали б сьогодні – «потоків»), централізацією прийняття рішень, несправедливим розподілом благ між різними соціальними класами та суспільними групами. Варто погодитись із тим, що «Українське суспільство повинно вирішувати проблеми, породжені соціалістичною моделлю модернізації, при цьому традиційні джерела солідарності потребують заміни на рефлексивне конструювання соціальних відносин і нормативних угод. У той же час, у процесі соціальної інтеракції, яка змінює традиційні форми панування та трансформує політичні інституції, з'являються нові виклики...» [1, с. 155]. Зокрема, у сучасних умовах для ефективної протидії політичній корупції недостатньо лише створити антикорупційні інститути. Потрібна постійна увага до простору політичних комунікацій, формування справжнього «антикорупційного дискурсу».

Сучасний соціум постає як мережа комунікацій, що характеризується самореферентністю та аутопоезисом (відповідно до теорії Н. Лумана та У. Матурано), а отже – особливої ваги набуває комунікативний вимір запобігання та протидії політичній корупції. «Соціальна інтеракція, під впливом процесів медіатизації та глобалізації, демократизації та раціоналізації створює умови й формує альтернативи політичного вибору пострадянського періоду: від «медіа шоу» та театралізації політики з розігруванням смислу, або владної цензури та пропаганди до спроб комунікативної дії (Ю. Габермас), спрямованої на досягнення компромісу та порозуміння за допомогою раціональних дебатів, що ґрунтуються на етиці. Головне те, що соціальна взаємодія у символічному просторі посткомунізму, через неусталені правила визначає «реальний» на даний час стан справ, правил та інституцій, які формуються у процесі інтерпретації та реінтерпретації дій інших» [1, с. 156]. Можна стверджувати, що корупційні відносини не стали сприйматись суспільством як девіантні, а отже, можна говорити про не сформованість антикорупційного дискурсу ані серед політичної еліти, ані у повсякденних соціальних інтеракціях українських громадян. Тобто, протидія корупції сприймається як виклик традиціям, дія всупереч встановленим нормам, навіть як героїчний акт.

До інституційних складових, які сприяють поширенню політичної корупції на пострадянському просторі слід віднести діяльність «партії влади» (яка час від часу проходить етапи «перезавантаження», зберігаючи владу та власність), виборчі кампанії (у ході яких корупційного змісту набувають фінансування політичних партій та підкуп виборців), появу медіакратії (впливових власників медіа-ресурсів, влада яких базується на процесі медіатизації політики). Антикорупційна діяльність є складовою більш широкої стратегії: трансформації пострадянської системи у напрямку забезпечення переведення діяльності політичних акторів з площини реалізації та захисту власного (приватного) егоїстичного інтересу у площину задоволення суспільного (публічного) інтересу.

Слід відзначити, що за останні декілька років в Україні у сфері протидії політичній корупції зроблено досить багато корисних кроків, зокрема й на інституційному рівні. Мова йде про створення спеціальних державних інститутів щодо боротьби із корупцією. Також прийнято спеціальний антикорупційний закон та ряд інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією та спеціальну антикорупційну програму, запроваджено систематичне проведення організаційних заходів з питань протидії політичній корупції тощо. Ця проблема постійно висвітлюється у мас-медіа у вигляді журналістських розслідувань, репортажів, повідомлень. Отже, можна стверджувати, що українське суспільство зробило перший крок у протидії політичній корупції – на рівні громадської думки закріплено сприйняття корупції як негативного явища, що делегітимізує владу.

В умовах демократизації пострадянської політичної системи, що характеризується слабкістю демократичних традицій та інституцій, недосконалістю національного законодавства та недостатнім рівнем політичної культури громадян, політична корупція спричиняє негативні наслідки для всіх верств українського суспільства, деморалізує громадян і руйнує їх довіру до держави. Остання є основою легітимності демократичного політичного режиму.

Таким чином, протидія політичній корупції у процесі демократизації в Україні не може обмежуватись створенням та ефективною діяльністю державних антикорупційних органів. Вона обов'язково має враховувати комунікативний вимір та сприяти формуванню антикорупційного дискурсу у просторі політичних комунікацій з метою включення питання протидії корупції до порядку денного суспільства і влади, впливу на громадську думку, підвищення

громадської та політичної активності як дієвого запобіжника делегітимації влади.

Література

1. Яковлев Д. В. *Alea jacta est: вибір як елемент соціальної взаємодії* / Яковлев Д. В. // «Пріоритетні напрямки розвитку суспільних наук у 21 столітті»: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Херсон, 27-28 лютого 2015 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 155-159.

2. Яковлев Д.В. *Світанок Демократії: Два Вибори і Три Конверти Останнього Генсека* / Яковлев Д.В. // Науковий журнал «Молодий вчений». – № 8 (23) частина 2. – 2015. – с. 157 – 163.

Баштанник О.В.

кандидат політичних наук,

старший викладач кафедри політології

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПСИХОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ В ТЕОРІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: DOUBLE BIND ЯК ПІДҐРУНТЯ ПОЛІТИЧНОГО ПОРЯДКУ

В якості вихідної гіпотези дослідження візьмемо за основу твердження про те, що наявність передумов для недемократичних трансформацій у політичній системі призводить до посилення тенденцій стосовно розмежування норм неформального (інституалізованого) порядку та функціонування офіційних (інституціоналізованих) структур. В такому випадку є вірогідність виникнення конфлікту між інституалізованими правилами та інституціоналізованими нормами, що має у своїй основі розбіжність в оцінці дієвості легальних норм і здатен призводити до виникнення інституційної невизначеності. Це ситуація, за Д. Є. Москвіним, коли актори політичної комунікації не знаходять компромісу щодо політичних поведінкових правил, а останні постійно змінюються. Тоді починають діяти неформальні правила, що нав'язуються сильнішим актором або свідомо прийняті для подолання невизначеності [4, с. 42]. Таким чином, легально інституціоналізовані норми взаємодії